

ния, требуемый заработок и навыки или заинтересованность в той или иной сфере дизайна.

«Так может сделать любой фрилансер» - говорят многие. Только стоит помнить, что за незаконную предпринимательскую деятельность несут налоговую, административную и уголовную ответственность. Поводом для проверки послужит сигнал от соседей или бдительных граждан. Так не лучше ли снять с себя бремя тревоги и выйти из «налоговой тени», оформив официальный статус? Только пока данный закон вступил в силу лишь в четырех субъектах Российской Федерации: городе Москва, Московской и Калужской областях, Республике Татарстан.

Список литературы

1. Патент для самозанятых в 2019 году [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://samozanyatoi.ru/patent-dlya-samozanyatyx-v-2019-godu/>.

2. Тимофеев С. Дизайнер, как самозанятый гражданин [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://zen.yandex.ru/media/id/5c36d5bd753ad200a98c52da/dizainer-kak-samozaniaty-grajdanin-5c4ad32f14034b00b11f7252>

3. Федеральный закон от 27.11.2018 N 422-ФЗ «О проведении эксперимента по установлению специального налогового режима "Налог на профессиональный доход" в городе федерального значения Москве, в Московской и Калужской областях, а также в Республике Татарстан (Татарстан)» [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://www.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc&base=LAW&n=311977&fld=134&dst=1000000001,0&rnd=0.043914884720955394#02754525303478137>

А.Р. Шаганова, ғылыми жетекші М.Д. Каримова
Каспий қоғамдық университеті, Алматы, Қазақстан

Инновациялық жобаларды басқару жүйесі және оны әзірлеу моделі

Аннотация. *Инновациялық жобаларды дамытудың мүмкіндігін жан-жақты қарастырудың өзектілігі артып отыр. Сондықтан да аталған салада жобаларды басқару әдістемесін қолданудың қажеттілігі байқалады. Бұл нарықта бәсекелестік ортаны қалыптастыру, жаңа өнімдер мен қызметтер ұсыну, стратегиялардың жаңа түрлерін қолдану, инновациялық әдістерді пайдалануда басқару жүйесін құрудың қосар үлесі зор.*

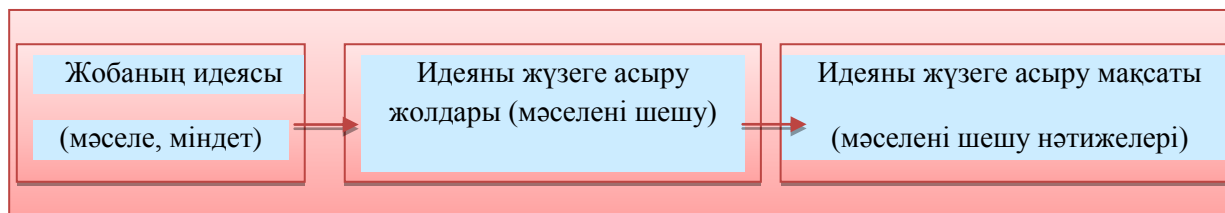
Кілт сөздер: *жоба, инновациялық үдеріс, жоба идеясы, жобалық менеджмент, инновациялық жоба.*

Қазіргі бәсекелестік нарықтың күшею жағдайында экономикалық қатынастарға қатысушыларға қойылатын негізгі талаптардың бірі олардың қызметінің нәтижелі болуы болып табылады. Сондықтан компанияның бәсекелестік қабілеттілігін

жоғарылатуға және нарықтағы жетекші позицияға қол жеткізуге мүмкіндік беретін инвестициялық қызметті дамыту керек.

Жобаларды басқару немесе жобалық менеджмент кез келген компанияның инвестициялық қызметінің басымды бағыттарының бірі ретінде қарастырылады. Өз кезегінде «жоба» түсінігін жүйелі және кешенді түрде айқындау жобалық менеджменттің әдістемелік негізі болып табылады [2].

Жоба - қаржы мен уақыт шектеулі болған жағдайда тиімді өзгерістерге қол жеткізуге бағытталған ерекше жұмыстарды орындау үшін қаржылық және материалдық ресурстарды ұйымдастыру бойынша қолданылатын шаралар (Сурет 1).

1-сурет. Жобаның негізгі элементтері

Ескертпе: [1] әдебиет негізінде автормен құрастырылды*

Жоба идеяны (мәселені), оны жүзеге асыру (мәселені шешу) жолдарын және осының нәтижесінде қол жеткізілетін нәтижелерді қамтиды [3].

Жобаларды басқару немесе жобалық менеджмент кез келген компанияның инвестициялық қызметінің басымды бағыттарының бірі ретінде қарастырылады. Өз кезегінде «жоба» түсінігін жүйелі және кешенді түрде айқындау жобалық менеджменттің әдістемелік негізі болып табылады.

Жобаны басқару жүйесі жүйені қалай пайдалану керектігін сипаттайтын жобаларды басқару жоспары негізінде құрылады. Жобаны басқару жүйесінің мазмұны қолданылатын салаға, кәсіпорынның ерекшелігіне, жобаның күрделілігіне және қажетті ресурстардың болуына байланысты өзгереді. Жүйе кәсіпорынның стратегиялық мақсаттары мен өндірістік ресурстарына барынша сәйкес құрылады (Сурет 2).

2-сурет. Жобаның басқару жүйесінің мақсаттары

Ескертпе: [2] әдебиет негізінде автормен құрастырылған*

Жоғарыда берілген суретте жобаны басқару жүйесінің негізгі мақсаттары бейнеленген. Олар жоба міндеттерін айқындайды. Жобаны басқару жүйесінің міндеттері:

1. Жобаны жоспарлау және оның орындалу барысын қадағалау үшін жобалық менеджерді қажетті құралдармен қамтамасыз ету

2. Жобаға қатысушыларын жобаның міндеттерін орындау және оларды жүзеге асыру үшін қажетті ақпаратпен қамтамасыз ету.

3. Жоба менеджеріне жобалық команданы құру және олардың атқаратын қызметтерін бөлуге мүмкіншілік беру.

4. Компания басшысына жүзеге асып жатқан жобалар бойынша мониторинг жасау үшін қажетті құралдармен қамтамасыз ету және т.б.

Өнеркәсіпке және кәсіпорын ерекшелігіне қарай жүйені қолданудың әртүрлі салалары бар:

- құрылыс саласындағы жобаларын басқару жүйесі;
- инвестициялық жобаларды басқару жүйесі;
- инновациялық жобаларды басқару жүйесі;
- бағдарламалық қамтамасыз етуді әзірлеу және енгізу бойынша жобаларды басқару;

- ұйымдастырушылық жобаларды басқару.

Жобаны басқару жүйесін пайдаланудың артықшылықтары:

- компания стратегиясына сәйкес келмейтін жобалардың санын азайту, яғни қажетті емес немесе стратегияға сәйкес келмейтін жобалардан бас тартқан кезде жобалар портфелі бойынша шығындарды төмендетуге болады.

- ресурстық тиімділікті арттыру, яғни жобалар арасында ресурстарды тиімді бөлу.

- бюджеттің асып кетуін азайту, яғни жоспарды дұрыс құру және шығындар бойынша бақылауды күшейту.

- сәтсіз жобалардың пайызын азайту, яғни жоба мониторингінің тиімді құралдарының арқасында өз мақсаттарына қол жеткізе алмайтын, мерзімге және бюджетке сәйкес келмейтін жобалардың пайыздық үлесін айтарлықтай төмендету.

Жобаны басқару жүйесін қолдану арқылы:

1. Жоба бойынша жоспарды құру, енгізу және түзету.

2. Жобаны іске асыру үшін материалдық және адам ресурстарын тиімді бөлу.

3. Жобаны орындау сапасы мен негізгі көрсеткіштерді бақылау.

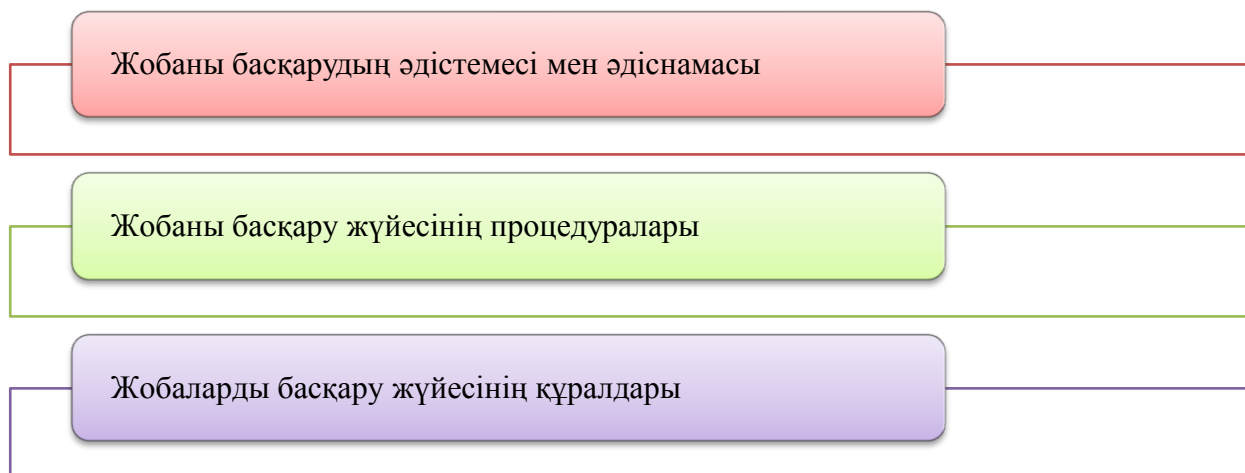
4. Өндіріс тиімділігін жоғарылату.

5. Әртүрлі жобалардың жұмысында өзара қарым-қатынас орнату.

6. Жаңа жобаны жоспарлау кезінде артықшылықтар мен кемшіліктерді ескеруге болады.

Американдық статистика бойынша, әлемдік экономиканың үштен бірі жобалық қызметке байланысты. Қазіргі уақытта, Батыста жобаны басқару технологиясына деген қызығушылық артып отыр. Жобаны басқару институтының (*Project Management Institute*,) мәліметі бойынша осы саладағы кәсіби мамандар саны жыл сайын өсуде. Қазақстанда, бүкіл әлемдегі дей бизнесті жобамен байланыстыра бастады. Шетел тәжірибесін ескере отырып, жақын арада көп отандық компаниялар жобалық басқару технологиясын қолданады деген болжам бар.

Жобаны басқару жүйесін құру келесі өзара байланысты элементтерді дамытудан тұрады (Сурет 3):

3-сурет. Жобаның басқару жүйесін құру
Ескертпе: [3] әдебиет негізінде автормен құрастырылған*

Жобаларды басқарудың оңтайлы жүйесін құру мақсатында үш деңгейлі модель түріндегі жобалық басқаруды жүзеге асыру схемасын қарастырамыз. Аталған модель әр деңгейі өзіне тән жобалық басқару міндеттерін шешетін, сонымен қатар тік және көлденең байланыстардың күрделі құрылымына ие оқшауланған иерархиялық деңгейлер жиынтығы ретінде қарастырылған.

Бірінші деңгей – инновациялық жобаларды басқарудың мақсаттарын анықтап алу. Инновациялық жобалардың мақсаттарын қалыптастыруға қабілетті компания басшылары мен жоба менеджері мен жобаға қатысушыларын атап көрсетуге болады.

Жобаларды басқару мақсаттарын қалыптастыру үдерісіне жобаларды басқару саясатын анықтайтын мүдделі жеке тұлғалар мен әр түрлі ұйымдар тартылуы мүмкін. Инновациялық үдерістерді жобалық басқарудың дұрыс таңдалған мақсаттары жобаларды басқарудың кешенді механизмін әзірлеуге барлық алғышарттар мен жағдайларды жасайды. Мұндай механизмнің іске асуы мен дамуы жүйелі түрде өзін-өзі дамытуға қабілетті инновациялық модельді алуға мүмкіндік беретін жүйелік қағидалармен анықталады. Жобаларды басқару жүйесін қалыптастырудың осы жеке шаруашылық субъектілерінің даму мақсаттарын мейлінше ретке келтіруге мүмкіндік беретін теңестіруші элемент ретінде қызмет етеді.

Екінші деңгей – инновациялық үдерісті, ұйымдастыру қызметін және басқару моделін жобалау. Бұл кезеңде жобалық басқаруды ұйымдастырушылық жүйе мен оның тұжырымдамалары ретінде қарастырып, өңірлік деңгейде жобаларды басқарудың логикалық-құрылымдық моделін жасау арқылы инновациялық басқару үдерісін оңтайлы жобалау мәселесін шешуге болады.

Бүкіл әлемде озық технология мен техниканы насихаттайтын 1951 ж. Калифорнияда құрылған дүние жүзіндегі ең алғашқы технопарк – АҚШ-тағы «Силикон аңғарының» пайда болуына негіз болды. Өткен ғасырдың 80-жылдары технопарктер тек АҚШ, Еуропа ғана емес, Канада, Сингапур, Австралия, Бразилия, Индия, Қытай, Жапонияда да құрыла бастады. Жапондықтар жаңа өнімді ойлап табу және оны жасап шығару жылдамдығынан американдықтар мен еуропалықтарды да басып озады. Жаңа автокөлік Жапонияда 1 айдан кейін шықса, АҚШ-та 4, Еуропада 2 айдан кейін шығады. Жапондықтар үшін өнімнің сапасын қажетті деңгейге жеткізу үшін 4 ай жеткілікті, ал АҚШ-та бұл көрсеткіш – 11 ай.

Қытайда жаңа техника мен жоғары технологияны өндіріске енгізумен 1950 ж. құрылаған ҒТИП (ғылыми – индустриалды парктер) айналысады. Онда технологиялық жетістіктер коммерциялық және өндірістік жағынан қарқынды жылдамдықпен игерілді. ҒТИП қарамағына әр түрлі саладағы ғылыми орталықтар мен кәсіпорындар кіреді. ҒТИП олардың құрылуына жағдай жасайды, ғылыми зерттеулерін жүргізуге көмектеседі, ақпарат және қаржымен қамтамасыз етіп қадағалайды, бір сөзбен айтқанда, кәсіпорынға «қолайлы орта» жасайды.

Әртүрлі елдерде ғылыми және инновациялық саясатты жүзеге асыруға, ЖҰӨ өңдеулері мен зерттеулеріне кететін шығындардың әртүрлі үлесі тиісті болады. Бұл жерде көшбасшы Швейцария болады, кейіннен Германия, кейіннен Япония, Швеция, Оңтүстік Корея және АҚШ. ҒЗТҚЖ мен зерттеулерді қаржыландыру көлемі бойынша әлемнің көшбасшы елдерінің қатарына Япония, Германия, Швеция, Швейцария, Оңтүстік Корея және АҚШ кіреді. Екінші топқа «жоғары технологиялар елдері» Ұлыбритания, Франция, Нидерланды, Италия, басқа да еуропалық мемлекеттер және Тайвань жатады. Онда инновациялық ШОК-тардың дамуына және құрылуына үлкен мән беріледі (Сурет 4):

4-сурет. Батыс еуропалық мемлекеттердегі иновациялық үдерісті мемлекеттік қолдаудың негізгі бағыттары

Ескертпе: [4] әдебиет негізінде автормен құрастырылған*

Иновациялық үдерістерді қаржыландырудың көп бөлігі, жанама қаржыландыруларға тиеселі, оған келесілер жатады:

– ҒЗТҚЖ және зерттеулерге кеткен шығындарды төмендететін субсидияларды бөлу;

- венчурлы қаржыландырудың даму жүйесі;
- институционалды (зейнетақы) қорларын нығайту;
- жеке инвестицияларға («бизнес-періштелер») жәрдем беру;
- білім жүйесін дамыту;
- мамандандырылған және басқарушылық кадрларды дайындау;
- басқарушылық кеңес беру фирмаларын дайындау;
- ғылыми-техникалық ақпараттық орталықтарды құру;
- қоныс аудару туралы заңдар жинағын өңдеу.

Еуропалық мемлекеттер, иновацияларды қолданатын коммерциялық компанияларға және университет кооперацияларына жәрдем беруге ұмтылады және делдал (брокер) ретінде болады. Нақты бағыттар және аумақтық индустриялаудың дамуы бойынша ғылыми зерттеулерге жәрдем беру үшін, бұрын бірігіп жұмыс істеп көрмеген компаниялар мен жоғары оқу орындары арасында жаңа кооперациялық байланысты құруға мемлекеттің шаралар концентрациясы. Бір немесе бірнеше шоғырланған кластерде жаңа өнімді және құрал-жабдықты өндіру бойынша өңдеу жүргізілгендіктен, кластерлер кәсіпорындарды бәсекеге қабілетті болуына көмек береді.

Сонымен, Қазақстан Республикасының иновациялық қызмет саласы енді дамып келеді. Тұрақты иновациялық нарық құру үшін әлі де болса көптеген

мәселелерді шешу қажет. Қазіргі кездегі ең басты мәселелер – ғылым мен бизнесті ұштастыру және инновациялық инфрақұрылым, инновациялық жобаларды басқару жүйелрін құру арқылы инновациялық жобаларды басқаруды оңтайландыру.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Шапиро В.Д. Управление проектами СПб.: ДваТри, 1996. 610с.
2. Портни С.Э. Управление проектами для «чайников» = Project Management For Dummies. М.: «Диалектика», 2011. 368 с.
3. Управление инновационными проектами / Под ред. проф. В.Л. Попова. М.: ИНФРА-М, 2012. 336 с.
4. S. Dutta, B. Lanvin. Global Innovation Index 2017 Report. Rankings. // URL: <http://www.globalinnovationindex.org/content.aspx?page=gii-full-report-2013#pdfopener>